

Frimärken med Västeråsanknytning

En sammanställning av en serie publicerad av Västerås Filatelistförening på deras hemsida under 2008 – 2009 som kallades ”Veckans Västeråsfrimärke”.

Ny artikelserie: Veckans Västeråsfrimärke!

Vi i Västerås Filatelistförening är glada att kunna lansera en ny artikelserie här på vår webbplats! Under rubriken ”Veckans Västeråsfrimärke” kommer varje måndag omkring 60 veckor framöver ett frimärke (eller någon gång flera) med anknytning till Västerås eller dess närmaste omnejd att presenteras. Missa inte den första artikeln som publiceras nu på måndag 7 januari!

Eventuella tips och tankar tas tacksamt emot av webbredaktören Johan Andersson! Särskilt information om utländska frimärken med koppling till ASE/ABB eftersöks.

VFF 2008-01-05

Veckans Västeråsfrimärke, del 1

I slutet av september 2007 flyttade Postcenter, före detta Västerås 1, från de lokaler med adress Sturegatan 18, där de huserat i över femtio års tid. Det var nämligen 21 april 1956 som detta nya posthus invigdes. Arkitekten hette Lars-Erik Lallerstedt (1910-78) och hade efterträtt sin far som Postverkets chefsarkitekt i slutet av 40-talet. Fadern, Erik (1864-1955), var för övrigt den som ritade det tidigare riksbanks-, telegraf- och posthuset som år 1911 uppfördes vid korsningen Västra kyrkogårdsgatan-Biskopsgatan.

Det nya posthuset från 1956 ingick i en serie av liknande postkontor, bland annat i Bromma och Sundsvall, alla ritade av Lallerstedt den yngre. Bottenvåningen rymde postkontor, första våningen brevbärrar- och tidningsexpedition, medan övriga våningar var kontor som ofta hyrdes ut.

Postkontoret på Sturegatan och några andra postbyggnader hedrades med en frimärksserie år 1990, då Västerås firade sitt 1000-årsjubileum. Frimärket kan beskådas här intill. I bakgrunden skymtar även Skrapan, domkyrkotornet, stadshustornet och ASEA-tornet, men denna skyline överensstämmer dock inte alls med verkligheten. Nere till höger syns dessutom fören på en båt (!).

VFF 2008-01-07

Veckans Västeråsfrimärke, del 2

Gustav Eriksson Vasa*), troligen född 12 maj 1496, var kung av Sverige från år 1523 fram till sin död år 1560. De tre frimärkena här till höger utgavs 1921 för att fira 400-årsminnet av Gustavs befrielsekrig mot danskarna. Frimärksbilden är en fri bearbetning efter en polykrom ekrelief från mitten av 1500-talet av Willem Boy (1520-1592), som finns på Gripsholms slott.

En viktig delseger i Gustav Vasas befrielsekrig var "Slaget om Västerås", som utkämpades på Badelundaåsen och inne i själva Västerås den 29 april 1521. Under anfallet mot staden ska Gustav Vasa ha haft sitt högkvarter vid S:t Ursulas kapell uppe på Blåsbo. Danskarna slogs tillbaka och tog sin tillflykt till slottet och klostret, där de belägrades av upprorsstyrkorna. I Västerås stadshus' trapphall hänger en målning som visar hur Gustav Vasa efter segern slår sönder vin- och ölfat, för att hindra sina män från att dricka sig berusade (och därigenom bli ett lätt byte för de belägrade danskarna).

I senare artiklar kommer det att berättas mer om Gustav Vasas övriga förehavanden i Västerås.

*) Egentligen kallade han sig aldrig själv för Vasa.

VFF 2008-01-14

Veckans Västeråsfrimärke, del 3

Frimärket som ni här kan se till höger utgavs 1971 i serien "Svenskt konstsmide". Motivet är en kyrkdörr från den tidigare södra inre porten i Björksta kyrka, som ligger 16 km öster om Västerås. Kyrkdörren, tre meter hög och i trä, är rikt dekorerad med ornamenterade järnbeslag föreställande lejon och livsträd. På ett av järnbeslagen finns även en runinskrift: "guþ sine iþær mæstær ruþinger ok bo fris o alfa", vilket har översatts till "Gud välsigne er, mästær Röding och Bo fris., O och Alfa".

Kyrkan är från senare delen av 1200-talet och man har tidsbestämt dörren till början 1300-talet, då kyrkan ska ha genomgått en ombyggnad. Personerna som nämns i ristningen har antagits vara de som förfärdigat dörren och de vackra beslagen. Båda förmodas ha tysk härstamning. Röding är ett tyskt namn och Bos tillnamn "fris" tyder på att han är från Frisland. "O och Alfa" är däremot en referens till Joh. Uppenb. 1:8 och 22:13.

Kyrkdörren förvaras sedan 1895 på Historiska museet i Stockholm, men i Björksta hembygdsgård finns en mindre kopia.

VFF 2008-01-21

Veckans Västeråsfrimärke, del 4

Det sjätte världsmästerskapet i handboll spelades i Sverige 12-21 januari 1967. Lagom till denna idrottsliga händelse utgavs detta frimärke i två valörer och färger. Handbollsspelaren som avbildas är Folke Lissvik (1922-1997), Spårvägen II, fotograferad av Gunnar Södergren 1950.

Sexton nationer deltog i VM-turneringen och mediabevakningen var stor. Under VM fanns sammanlagt 170 utländska journalister på plats och matcher TV-sändes i 18 länder. Det verkar ha spelats matcher på lite olika orter i Sverige, däribland Köping och Västerås. Matchen mellan Östtyskland och Kanada spelades i KB-hallen i Köping med över tusen åskådare på läktarna. Östtyskarna utklassade lönnlöven med hela 37-6.

I Rocklundahallen i Västerås spelades VM-finalen, i vilken Tjeckoslovakien mötte sensationen Danmark. Tjeckerna vann matchen med 14-11 och erövrade därmed sitt första och hittills enda VM-guld. I bronsmatchen besegrades Sovjetunionen av Rumänien med 21-19 efter förlängning.

Hemmanationen Sverige kom till slut på femte plats i handbolls-VM 1967, efter förlust 11-18 i kvartsfinalen mot de blivande guldmedaljörerna Tjeckoslovakien.

VFF 2008-01-21

Veckans Västeråsfrimärke, del 5

Västerås är, som de flesta känner till, intimt förknippat med det elektrotekniska företaget ASEA, som hade sitt huvudkontor i staden 1890-1987. Därefter gick ASEA-koncernen samman med schweiziska Brown Boveri och bildade bolaget ABB, med säte i Zürich.

Bland mycket annat var ASEA en framstående tågtilverare. 1967 lanserade man Rc-loken, numera en av de mest välkända tågtyperna i Sverige, kanske mycket tack vare den karakteristiskt brandgula färgen, som dock nu bytts ut mot blått eller grönt. En nyhet i jämförelse med tidigare svenska ellok var att elen till Rc-lokens motorer styrdes via tyristorer, en konstruktion som gjorde stor succé. Loken kom att produceras i flera olika serier, varav den fjärde, med littera Rc4, sammanlagt bestod av 130 st lok, som ASEA levererade till SJ åren 1975-82. Av dessa finns 128 kvar i trafik hos Green Cargo.

På frimärket till vänster, som utgavs 1981, avbildas just ett sådant Rc4-lok, närmare bestämt nr 1166, som under åren 1976-77 provkördes hos Amtrak i USA på sträckan Northeast Corridor (Washington DC-Boston). Det gick då under beteckningen X 995. På frimärket till höger från 2006 ses ett annat Rc4-lok, nr 1281.

VFF 2008-02-04

Veckans Västeråsfrimärke, del 6

Erik XIV (1533-1577) var Gustav Vasas äldste son och övertog tronen efter faderns död 1560. Hans tid som Sveriges konung varade fram till 1568, då han avsattes av sina bröder. Återstoden av sitt liv kom Erik att tillbringa i fångenskap, bland annat på Västerås slott. Här satt han fängslad från 14 juni 1573 till 16 oktober 1574, då han istället fördes till Örbyhus slott i Uppland. Efter Eriks död 26 februari 1577, fördes hans kvarlevor till Västerås och begravdes i domkyrkan. Mer om detta kan läsas i en senare artikel.

Frimärket här bredvid föreställer en porträttmålning av Erik XIV från omkring 1561, samma år som hans kröning. Den skickades av den nyblivne kungen som ett så kallat friarporträtt till Englands drottning Elisabeth I. Målningen är troligen utförd av Steven van der Meulen och finns på Gripsholms slott.

I frimärkets bakgrund syns även ett av Eriks många friarbrev till Elisabeth. Brevet, också det från 1561, är avfattat med humanistkursiv stil på latin, den tidens världsspråk. Enligt uppgift skall brevet tillhöra Uppsala universitetsbibliotek.

Eriks uppvakning av Elisabeth pågick under flera år, men hon avfärdade till sist hans frieri.

VFF 2008-02-11

Veckans Västeråsfrimärke, del 7

Helena Bergström är en av Sveriges mest kända skådespelerskor. Hon föddes i Göteborg 1964, men när Helena var runt tre-fyra år, så flyttade familjen till stadsdelen Råby i Västerås, där hon gick på dagis och började skolan. Hennes far, Hans Bergström, var då regissör och chef för Teater Västmanland. När Helena gick i trean flyttade dock familjen från Västerås. I en intervju år 2006 i VLT berättar hon även om hur hon och hennes bästis upptäckte hästarna på Hamre ridhus. Som barn drömde Helena om att arbeta med djur, men uppväxt som hon är i en teaterfamilj, hamnade hon ändå inom skådespelaryrket till slut. 1988 gick hon ut scenskolan och året därpå fick hon sitt genombrott i filmen 1939 av Colin Nutley, vilken hon numera är gift och har två barn tillsammans med.

En av sina mest berömda roller gjorde Helena Bergström i filmen Änglagård från 1992. Denna film fick representera ett av motiven då svensk films 100-årsjubileum uppmärksammades med en frimärksutgåva 1995. På frimärket, som ni kan beskåda här till vänster, ses Helena Bergströms karaktär, Fanny Zander, åka motorcykel tillsammans med motspelaren Rickard Wolff, Zac.

Det kan tilläggas att även Rickard Wolff har en koppling till Västerås genom sin farfar, Abel Wolff. Han var nämligen bosatt här och ordförande i Västerås Filatelistförening!

VFF 2008-02-18

Veckans Västeråsfrimärke, del 8

Lahti - eller Lahtis på svenska - är en stad i södra Finland, belägen vid sjön Vesijärvi. Med omkring 98 390 invånare (2005), är Lahti den sjunde största staden i Finland. År 1905 fick Lahti sina stadsrättigheter och till 50-årsjubileet 1955 utgavs det finländska frimärket till höger. Motivet är stadshuset, ritat av Eliel Saarinen (1873-1950), och Lahtis stadsvapen.

I dag är Lahti en utpräglad industri- och handelsstad, men staden är även känd för sina tre backhoppningsbackar, som byggdes 1923. Sex gånger har Lahti varit värd för VM i skidor, senast 2001, även om detta mästerskap främst är ihågkommet på grund av en finländsk dopningsskandal.

Det var i och med andra världskriget som tanken på vänortsförbindelser slog igenom i Sverige och övriga Europa. Lahti blev redan 1940 vänort till Västerås, som under kriget bidrog med materiellt stöd till sin krigsdrabbade frände. Numera sker utbyte i första hand mellan städernas kommunledningar samt olika kultur-, idrotts- och ungdomsorganisationer.

Här kan också nämnas att en stadsdel i Lahti faktiskt är uppkallad efter Västerås. I samma anda beslöt kommunfullmäktige i Västerås i maj 2007 att namnge framtida gator efter vänorterna. Det blivande bostadsområdet Lillhamra verkar vara det som kommer ifråga.

VFF 2008-02-25

Veckans Västeråsfrimärke, del 9

SJ var i början av 1920-talet i behov av en ny loktyp för de södra stambanorna. Från ASEA beställde man därför 50 stycken ellok år 1923. Det första av dessa lok, som fick littera D, hade nr 101 och levererades i maj 1925. Det finns avbildat på frimärket här bredvid från 2006, då den svenska järnvägen fyllde 100 år. De första D-loken fick till en början gå i provdrift på Malmbanan, innan de 1926 placerades i Stockholm, då elektrifieringen av Västra stambanan Göteborg-Stockholm blev klar.

D-loket var ett universallok, som kunde nyttjas för både tung godstrafik och snabb passagerartrafik. 1933 ändrades litterat för de godstågsväxlade D-loken till Dg, medan de snälltågsväxlade fick littera Ds. Samma år slutade man även tillverka lokens korg i trä och i stället fick de en nitad stålkorg.

Fram till 1943 tillverkades totalt 333 D-lok av ASEA. De flesta loken byggdes om under 1950- och 60-talen och fick bland annat starkare motorer. De resterande slopades under 1960- och 70-talen, då Rc-

loken började ta över. Men flera gamla D-lok finns bevarade som museilok. Det första loket, nr 101, som avbildas på frimärket ovan, kan numera beskådas på Sveriges Järnvägsmuseum i Gävle.

VFF 2008-03-03

Veckans Västeråsfrimärke, del 10

Detta frimärke från 1979 visar en på Nordiska Museet förvarad gipsbyst av den franske skulptören Jacques-Philippe Bouchardon (1711-53) föreställande Carl Johan Cronstedt (1709-79). Till professionen var Cronstedt arkitekt och under lång tid överintendent. Mest känd är han förmodligen för sin revolutionerande förbättring av kakelugnen. Under 1700-talet behövdes stora mängder ved för att värma upp ett hushåll och staten befarade att det skulle leda till skogsbrist. 1767 fick därför Cronstedt tillsammans med Fabian Wrede uppdraget att konstruera en mer energisnål och effektiv kakelugnstyp. I skriften **Beskrifning på**

Ny Inrättning af Kakelugnar Til Weds Besparning från samma år presenterade Cronstedt en ny kakelugn med slingrande rörgångar, i vilka värmen cirkulerade runt inuti ugnen och därmed bättre kunde tas tillvara. En sådan modell av kakelugn finns avbildad på det andra frimärket här intill.

Den grevliga grenen av ätten Cronstedt, som Carl Johan Cronstedt tillhörde, har sedan 1687 varit i besittning av Fullerö säteri, lite drygt 6,5 km söder om Västerås. Fullerö samt dess underliggande gårdar gjordes 1739 till släktens fideikommiss. Det har därefter gått i arv som sätesgods inom familjen Cronstedt, som fortfarande driver Fullerö.

VFF 2008-03-10

Veckans Västeråsfrimärke, del 11

Klippingar kallades de fyrkantigt klippta mynt som under 1500-talet började präglas i Sverige. I samband med att hertigarna Johan och Karl gjorde uppror mot brodern Erik XIV år 1568, lät de även slå rombiska silverklippingar i olika valörer. Dessa mynt kallas unionsklippingar eller blodsklippingar, eftersom man enligt traditionen delvis använde den bot i silver som Erik XIV hade betalat för Sturemorden i Uppsala.

På frimärket till höger ses från- och tillsidan på två blodsklippingar med valören 8 mark, präglade i Vadstena 1568 av myntmästaren Mikael Hansson. Det som emellertid ger frimärket dess koppling till Västerås är bakgrunden, som utgörs av en bit av Olaus Magnus' (1490-1557) magnifika **Carta Marina** över de nordiska länderna. Precis till höger om den översta klippingen är orten Arosia utsatt. Det är det gamla latinska namnet för (västra) Aros, det vill säga Västerås.

Kartan tog Magnus tolv år att färdigställa och den trycktes 1539 i Venedig. Förlagan till frimärket är dock en förminskad kopia från 1572, som finns i Kungliga biblioteket.

VFF 2008-03-17

Veckans Västeråsfrimärke, del 12

Tidö slott, lite drygt 12 km sydväst om Västerås, är sannolikt Sveriges bäst bevarade och mest levande slott från stormaktstiden. Det var den berömde rikskanslern Axel Oxenstierna som under åren 1620-1642 lät uppföra slottet, men mer om detta i en senare artikel.

Efter ett flertal ägarbyten köptes Tidö år 1889 av släkten von Schinkel, vilken fortfarande är i besittning av slottet. Carl-David von Schinkel, far till den nuvarande ägaren, öppnade upp Tidö för allmänheten och skapade det första svenska leksaksmuseet. Museet, som är inrymt i ena flygeln, invigdes den 17 juni 1974 av Carl XVI Gustaf och är numera det största i sitt slag i Sverige. På somrarna är slottet och dess museum en välbesökt turistattraktion.

Bland leksakerna i Tidös samlingar ingår det "ekipage med vattentunna", som finns avbildat på frimärket här intill. Några ytterligare uppgifter om leksaken har dessvärre inte påträffats. Två andra frimärken ur samma serie från 1978 avbildar också leksaker

från museet, men till dem återkommer vi i senare artiklar.

VFF 2008-03-24

Veckans Västeråsfrimärke, del 13

1971 utgavs det här frimärket, som visar den kungakrona som framställdes till Erik XIV:s kröning 1561. Kröningsceremonin ägde rum i Uppsala domkyrka söndagen 29 juni, och var en storslagen och retoriskt välregisserad tillställning, ägnad att framhäva Erik XIV som en renässansfurste av stora mått.

Kronan, som väger 1715 gram, är likaledes storslagen. Den är tillverkad i guld av den flamländske guldsmeden Cornelis ver Weiden, som sedan 1551 levde i Stockholm. För sin tid hade kronan en ny modern form, vars förebild ska ha kommit från England, med två byglar korsande varandra över hjässan och med en liten korsglob över mitten. På kungens begäran täcktes kronan med smaragder, rubiner, safirer, pärlor och diamanter.

Kronan förvarades från början i skattkamarvalvet i det gamla slottet Tre Kronor, men har sedan dess flyttat runt en hel del. Numera finns den tillsammans med de andra riksregalierna, de främsta symbolerna för landet och monarken, förvarad i Skattkammaren på Stockholms slott, där de kan beskådas av allmänheten.

Om Erik XIV och hans koppling till Västerås har det tidigare berättats om i del 6 av Veckans Västeråsfrimärke. Övriga riksregalier kommer så småningom att behandlas i separata artiklar.

VFF 2008-03-31

Veckans Västeråsfrimärke, del 14

När Helsingborgs stads spårvägar (HSS) invigdes 1903 blev Helsingborg den tredje staden i Sverige med elektrisk spårvagnstrafik. Frammärket till vänster visar två spårvagnar i Helsingborg arton år senare, 1921.

Det ser ut som om märkets vänstra spårvagn har nummer 25 och den högra nummer 27. I sådana fall är båda av typen HSS littera C, en tvåaxlig motorvagn byggd av västerås företaget ASEA och levererad i fyra exemplar till Helsingborg år 1919. Dessa vagnar var något större än föregångaren littera B: 9,52 meter långa och nästan 10,5 ton tunga. Sammanlagt hade de plats för 20 sittande och 36 stående passagerare. I likhet med de flesta andra städers spårvagnar var de blå till färgen.

Spårvagn nr 25 till vänster går på linjen Rikshospitalet–S:t Jörgens plats, som öppnades 5/11 1921. Den högra trafikerar den första spårvägslinjen Norr–Söder, mellan S:t Pedersgatan och Tågagatan. Härav kan man sluta sig till att frimärket visar de två spårvagnarna när de passerar varandra vid Kopparmölleplatsen. HSS nr 25 är en av flera gamla spårvagnar som har bevarats till eftervärlden hos Svenska Spårvagnssällskapet i Malmköping, dit den skänktes 1973.

VFF 2008-04-07

Veckans Västeråsfrimärke, del 15

Författaren Erik Axel Eriksson, mer känd under namnet Karlfeldt, som avbildas på frimärket till höger, föddes år 1864 i Folkärna socken i Dalarna. Efter att ha utmärkt sig i folkskolan gavs han möjlighet att studera vidare. Som fjortonåring skrevs han 1878 sålunda in vid Västerås högre allmänna läroverk, numera benämnt Rudbeckianska gymnasiet. Han kom att stanna här i hela sju år och bodde under skoltiden inackorderad i kvarteret Fabian vid Djäknegatan på Kyrkbacken. Loven tillbringade han i hembyn Karlbo, efter vilken han tog sig namnet Karlfeldt 1889. Samtidigt som han tog sin studentexamen våren 1885 med goda betyg gjorde fadern konkurs, förlorade släktgården och dömdes till straffarbete.

Karlfeldts diktarbana inleddes under gymnasietiden, då han publicerade några dikter i gymnastiföreningens tidskrift *Aros*. Debuten skedde 1895 med *Vildmarks- och kärleksvisor*. Genombrottet kom dock senare med diktsamlingarna om figuren Fridolin. 1904 invaldes han i Svenska Akademien och från

1912 var han dess sekreterare. Erik Axel Karlfeldt avled 1931, vid 66 års ålder, och blev samma år postumt tilldelad nobelpriset i litteratur.

VFF 2008-04-16

Veckans Västeråsfrimärke, del 16

Tills helt nyligen var Arosvallen den stora arenan för fotboll och friidrott i Västerås. Den invigdes 21 juni 1931 och ersatte då den provisoriska, men ändå långlivade, idrottsplatsen på Herrgårdet. Entrén och åskådarläktaren var ritade i funktionalistisk stil av civilingenjören Albert Andersson.

En av höjdpunkterna i Arosvallens historia var när Sverige anordnade världsmästerskapet i fotboll 1958 och Västerås var en av de tolv orter där matcherna spelades. På Arosvallens läktare fanns plats för 14 000 åskådare, minst bland VM-anläggningarna.

Två matcher mellan lag ur grupp 2 spelades i Västerås. Den 8 juni blev det ett oavgjort resultat, 1–1, när Jugoslavien mötte Skottland. Tre dagar senare, 11 juni, spelade Jugoslavien åter på Arosvallen, denna gång mot Frankrike. Matchen slutade 3–2, till jugoslavernas förmån. Båda länderna gick emellertid vidare ur gruppspelen. Frankrike skulle sedermera komma att erövra VM-bronset. Sverige gick som bekant till final i VM-turneringen, som spelades 29 juni, men fick nöja sig med silvret efter förlust 2–5 mot Brasilien.

De tre frimärkena ovan utgavs av Postverket i maj 1958 för att uppmärksamma det kommande världsmästerskapet i fotboll.

VFF 2008-04-21

Veckans Västeråsfrimärke, del 17

Den första söndagen i mars genomförs varje år skidtävlingen Vasaloppet. Tiotusentals åkare färdas varje år de nio milen mellan Sälen och Mora i åminnelse av Gustav Vasas, kanske inte så historiskt korrekta, skidfärd från Mora mot Norge 1521, på flykt undan danska förföljare.

Initiativet till Vasaloppet kom från Anders Pers (1860-1951), född i Mora men chefredaktör för Vestmanlands Läns Tidning med säte i Västerås, som lanserade sin idé i en artikel 10 februari 1922.

Dagens Nyheter hakade på och gav dagen efter sitt stöd åt hans förslag. Det första Vasaloppet anordnades redan 19 mars 1922 av IFK Mora med ekonomiskt bistånd från DN. Ernst Alm från Norsjö IF vann premiärloppet med en segertid på 7 timmar 32 minuter och 49 sekunder. Antalet deltagare var denna gång 119 stycken. Rekordet är från 2004, då hela 14 584 personer gav sig ut i "fädernas spår"!

1973 utgavs frimärkshäftet *I Dalom*, där det ena märket, som kan beskådas här bredvid, föreställer en Vasaloppstart i Sälen. Längst ner till vänster har den berömde svensk-polske gravören Czeslaw Slania (1921-2005) avbildat sig själv samt tryckerichefen som två åkare!

VFF 2008-04-28

Veckans Västeråsfrimärke, del 18

I serien "Svenskt näringsliv" från 1970 utgavs de två sammanhängande frimärkena nedan. Tillsammans visar de ett malmtåg som dras av ett ASEA-tillverkat Dm3-lok.

För att kunna dra de tunga malmtransporterna på Malmbanan mellan hamnarna i Luleå och Narvik behövdes kraftfulla lok. När SJ:s Of-lok under 1950-talet började bli för gamla anlätades således ASEA för att konstruera en ny loktyp. Lösningen blev en tvådelad variant av Da-loken, som fick littera Dm. Det första exemplaret levererades 1953.

Ett Dm-lok kunde dra tåg med en vikt på upp till 3400 ton. Men för att ytterligare öka dragkapaciteten tillverkade ASEA mellan åren 1960 och 1970 mellandelar som monterades in i nitton befintliga Dm-lok.

Frimärken med Västeråsanknytning

Dessa fick littera Dm3, vilket i dagligt tal har kommit att beteckna de tredelade loken som helhet, inte enbart mellandelarna.

Alltjämt finns det Dm3-lok som drar malmtågen på Malmbanan, men loken ägs numera av Malmtrafik i Kiruna AB (MTAB). Dessutom är de ommålade, med blå färgsättning i stället för brun.

Inom några år är det emellertid tänkt att ett nytt lok, Iore, ska ersätta Dm3-loken. Egentligen går de redan i trafik, men antalet räcker ännu inte till.

VFF 2008-05-05

Veckans Västeråsfrimärke, del 19

Karlfeldt är inte den ende författaren som har avlagt sin studentexamen vid läroverket i Västerås, även Hjalmar Bergman (1883-1931) studerade här en tid. Bergman var emellertid född och uppvuxen i Örebro, och det var även där han började läroverket. Men efter att fadern blivit upprörd över ett underbetyg i tyska, flyttade han helt sonika sonen till Västerås istället. Under vistelsen i staden bodde Bergman inackorderad i huset Stora Westmannia vid Köpmangatan. Som 16-årig privatist tog han sedan studenten våren 1900, ett år i förtid.

I romanen *Markurells i Wadköping* (1919) uppvisar Hjalmar Bergmans fiktiva stad Wadköping tydliga yttre drag av Västerås. Här återfinns välbekanta landmärken som Djäkneberget, domkyrkan, Svartån, Rudbeckianska gymnasiets gamla huvudbyggnad och slottet. Markurells värdshus Kupan har dock ingen verklig motsvarighet på Djäkneberget, men däremot har det funnits ett värdshus på Mariaberget. "Barfothens alm", vilken skolpojarna klänger i för att kika in på studentexamenen, var i verkligheten en väldig ask, som stod kvar på skolgården till 1942.

Frimärket ovan utgavs 1983 till hundraårsminnet av Bergmans födelse.

VFF 2008-05-12

Veckans Västeråsfrimärke, del 20

Sedan 1947 har Västerås och den norska kuststaden Ålesund varit vänorter. Ålesund är beläget på fem öar vid mynningen till den kända Geirangerfjorden och har en av de största och viktigaste fiskehamnarna i Norge. När staden fick sina stadsrättigheter år 1848 var folkmängden blygsam, endast 1 200. Mot slutet av 1800-talet expanderade Ålesund dock kraftigt till följd av fiskerinäringen. Idag lever där 41 833 invånare.

I januari 1904 drabbades Ålesund av en stor katastrof, då nästan all trähusbebyggelse i staden ödelades i en våldsamt brand. Med hjälp från den tyske kejsaren Vilhelm II, som brukade semestra i närheten, byggdes staden upp igen i tidens moderna Jugendstil (Art Nouveau), med hus av sten och tegel, utsmyckade med torn, spiror och fantasifulla ornament på fasaderna. Denna unika och enhetliga arkitektur har blivit Ålesunds främsta kännemärke.

En vy av Ålesunds karakteristiska hus återges här ovan på det norska frimärket från 1986. Märket uppmärksammar nordiska vänortsförbindelser och avbildar stadsvapnen för Ålesund och dess vänorter: Akureyri på Island, Lahti i Finland, Randers i Danmark och Västerås i Sverige.

VFF 2008-05-19

Veckans Västeråsfrimärke, del 21

Åke V. Larsson är för många fotografen som med sin kamera har fångat 50- och 60-talets Västerås, den stad som försvann under dessa årtionden av omvandling. Men det var faktiskt tecknandet och måleriet som alltsedan ungdomen var hans största intresse. Efter anställning på Centrala Verkstaden i Västerås och militärtjänstgöring lämnade den 24-åriga Åke 1947 hemstaden Västerås för att studera konst i Stockholm. Väl hemkommen efter fyra år fann han dock snart att det var alltför svårt att livnära sig på konsten, och han övergick således till att bli fotograf. Som sådan kom han med åren att bli en välkänd profil bland västeråsarna.

Frimärken med Västeråsanknytning

Konsten fortsatte emellertid att spela en viktig roll i Åke V. Larssons liv. En av hans teckningar, föreställande djurmotiv hämtade från en bildsten huggen på 1000-talet och påträffad vid Resmo kyrka på Öland, har till och med varit förlaga till ett frimärke. Märket gavs ut 1961 och kan ses här bredvid. Bildstenen i fråga skall finnas på Historiska Museet i Stockholm.

Åke V. Larsson avled 16 oktober 2006. Hans fotografier finns bevarade hos Västerås stadsarkiv.

VFF 2008-05-26

Veckans Västeråsfrimärke, del 22

Frimärket till vänster visar en spårvagn i Stockholm 1967. Detta var året då högertrafiken infördes och i samband med det lades den dåvarande spårvägstrafiken ned i huvudstaden.

Spårvagnen som avbildas på frimärket trafikerar linje nr 6 mellan Sofia och Roslagstull, och är av standardtypen littera A25, populärt kallad Mustang. Den togs särskilt fram för att trafikera spårvägen i Stockholm, som i början av 40-talet var hårt nedsliten. I april 1944 fick General Motors i Stockholm och ASEA i Västerås tillsammans en order på 70 stycken Mustangar från AB Stockholms Spårvägar. Krigstidens materialbrist medförde att det första exemplaret inte kunde levereras förrän 1946.

De himmelsblå Stockholms-Mustangerna (det fanns spårvagnar med detta namn även i andra städer) var drygt 14 meter långa, vägde nästan 17 ton och hade plats för 34 sittande och 70 stående passagerare. Vagnnumren löpte från 400 till 469 – numret på frimärkets spårvagn går dock inte att urskilja.

Efter nedläggningen av spårvägstrafiken i Stockholm 1967 skrotades nästan samtliga av Mustangerna, endast en spårvagn av typen A25 finns bevarad och kan numera beskådas på Stockholms Spårvägmuseum.

VFF 2008-06-02

Veckans Västeråsfrimärke, del 23

Här ska nu presenteras ytterligare ett av märkena ur serien med de svenska riksregalierna från 1971. Frimärket till höger föreställer det äldre av Gustav Vasas två rikssvärd, vars historia delvis är höljt i dunkel. Första gången det omnämns är i ett kungligt klädkammarinventarium från 1557, men sannolikt bör det ha tillverkats utomlands under tidigt 1500-tal. Vissa inskriptioner tyder på att svärdet kanske härrör från Passau. Fästet är dock av yngre datum än klingan och troligen utfört i Sverige.

Svärdets totala längd är 132,5 cm, varav klingan mäter 102,7 cm, vilket är något kortare än Gustav Vasas yngre rikssvärd. Klingan, vars övre del endast avbildas på frimärket, har en vackert etsad dekoreringsföreställande två scener ur romerska historien. Gravören Augustin Hirschvogel i Nürnberg har utpekats som den tänkbare mästaren. Ursprungligen har klingan dessutom varit förgylld.

Trots den rika dekoreringsföreställningen är det frågan om ett riktigt riddarsvärd, med kraftig klinga, ås och blodrand. Kanhända har det också använts som kröningssvärd av Erik XIV. Den som vill kan i varje fall beskåda detta äldre rikssvärd och övriga riksregalier i Skattkammaren på Stockholms slott.

VFF 2008-06-09

Veckans Västeråsfrimärke, del 24

Inför OS i Sydney 2000 utgav Posten fyra frimärken med idrottare. Emellertid var det endast två av dessa som faktiskt deltog i de olympiska spelen detta år. En av dem var brädseglaren och västeråsaren Fredrik Palm (1974-), som enligt frimärket representerar Sverige i "windsurfing", vilket dock är felaktigt. I tävlingssammanhang heter sporten i själva verket mistral.

Frimärken med Västeråsanknytning

Tidigare under året hade Fredrik, som tävlade för klubben Jollekappseglarna Västerås, slagit de allra bästa och vunnit världscupsregattan Sail Melbourne, så det fanns vissa förhoppningar på honom inför Sydney-OS. Dessvärre gick det inte så bra, fastän han kom tvåa i ett race, slutade han totalt efter elva seglingar på 23:e plats. Det var ett något sämre resultat än hans 19:e plats från Atlanta-OS 1996, dit han kvalificerade sig genom en sjätteplats på EM.

Vid sidan av brädseglingen, som han började med 1987, har den tvåfaldige olympiern Fredrik Palm länge arbetat inom mediaföretaget MTG, bland annat som chef för Viasat Finland. Nyligen har han dock tillsammans med en kollega istället gett sig in i webbannonsbranschen. Fredrik är numera bosatt i Stockholm.

VFF 2008-06-16

Veckans Västeråsfrimärke, del 25

David Klöcker Ehrenstrahl (1628-98) har målat det porträtt av Georg Stiernhielm som pryder frimärket härintill. Originalen från 1663 hänger på Gripsholms slott, men i Västerås, närmare bestämt på andra våningen i Rudbeckianska gymnasiet i ljushall, finns en kopia av målningen. Vid denna läroanstalt verkade Stiernhielm faktiskt en tid som lektor under slutet av år 1626.

Georg Stiernhielm föddes i Dalarna 1598 som Göran Olofsson. Det inte alldeles otänkbart att den unge Göran inledde sin skolgång i stiftsstad Västerås, men inga säkra uppgifter finns om den saken. I 13-årsåldern tillhörde han emellertid Johannes Rudbeckius', senare biskop i Västerås, lärjungeskara i Uppsala.

Det var under hösten 1626 som Stiernhielm, efter fortsatta studier utomlands, kom till Västerås för att vikariera som lektor i etik och politik vid gymnasiet. Men bara efter några månader lämnade han sin tjänst för att bli lärare i Stockholm. Senare följde en framgångsrik ämbetsmannakarriär och han adlades 1631 och fick namnet Stiernhielm. Mest berömd är han däremot för sin diktargärning, främst det poetiska storverket *Hercules* (1658), vilken har förärat honom epitetet "den svenska skaldekonstens fader".

Stiernhielm avled 1672 och frimärket ovan utgavs till 300-årsminnet av hans död.

VFF 2008-06-23

Veckans Västeråsfrimärke, del 26

Till firandet av den svenska järnvägens 50-årsjubileum utgavs år 1956 en frimärksserie med tre märken, varav det ena är avbildat här till vänster. Motivet för frimärket är ett expressmotorvagnståg på mitten av den 753 meter långa Östra Årstabron över Årstaviken i Stockholm. Det var ASEA som under 1940-talet konstruerade denna elmotorvagn av typen Xoa5, som sedan levererades i sex exemplar till SJ år 1948.

Xoa5 bestod av tre vagnar och var, liksom frimärket, orangefärgat. Under 50-talet användes motorvagnstypen i snabbtåg från Stockholm till Göteborg, Örebro och Norrköping. I början av 70-talet ändrades typbeteckningen från Xoa5 till X5. Sina aktiva dagar slutade sedan de forna express-tågen i regionaltrafik runt Göteborg fram till 1987, då de sista slopades.

Ett exemplar av Xoa5/X5 kom emellertid att spela en betydande roll i ASEA:s utveckling av våra dagars snabbtåg, X2. Det byggdes nämligen om till provtåg med littera X15 under 70-talet och kom under testkörningar upp i hela 238 km/h, vilket då var nytt svenskt rekord. Erfarenheterna användes sedan vid utformningen av X2-tågen som började levereras 1990.

VFF 2008-06-30

Veckans Västeråsfrimärke, del 27

På Fiskartorget tornar den 6 m höga och 8 m breda skulpturgruppen Vindarnas grotta upp sig framför entrén till Västerås stadshus. Monumentets runda former kontrasteras men samspelar på samma gång med stadshusets strängt vinkelräta geometri. Detta var också skulptören Eric Grates (1896-1983) avsikt. Han började planeringen av konstverket redan 1958 men det invigdes inte förrän i juli 1969. Helt färdigställt blev det först 1971. Fem år senare, 1976, utgavs ett frimärke med skulpturen som motiv.

Som namnet antyder är huvuddelen av Vindarnas grotta utformad som en grotta eller ett stort segel. Det inre av grottan/seglet är täckt med gyllene brons, till skillnad från övriga delar, som är av svart granit. Till konstverket hör även två gestalter på en sockel med upphöjda geometriska former. Vindarnas grotta var Eric Grates största verk och kostnaden hamnade till slut på 800 000 kronor.

Namnet på skulpturgruppen kommer från P.D.A. Atterboms sagospel "Lycksalighetens ö", i vilket hjälten Astolf kommer till en grotta som bebos av de fyra vindarna Nordan, Östan, Sunnan och Zephyr, samt deras moder Anemotis. Zephyr, västanvinden, berättar om en underbar ö - Lycksalighetens ö - dit han senare för Astolf.

VFF 2008-07-07

Veckans Västeråsfrimärke, del 28

Inrymt i Tidö slott, strax över en mil sydväst om Västerås, finns Sveriges första och numera största leksaksmuseum. Det invigdes 1974 av den nykrönte Carl XVI Gustaf, som även skänkte en del av sina egna gamla leksaker till museets samlingar. Förutom kungens tennsoldater och egentillverkade träbilar finns där också hans barndoms nallebjörn, som avbildas på frimärket till vänster. Märket utgavs 1978 och i samma serie ingår ytterligare två frimärken föreställande leksaker från Tidö leksaksmuseum, varav det ena har behandlats i en tidigare artikel.

Nallebjörnen - eller teddybjörnen, som den också kallas - har en drygt hundraårig historia. Den stoppade leksaksbjörnen med ledade armar och ben uppfanns av företaget Steiff i Tyskland 1902. På andra sidan Atlanten, i USA, kom de populära nallebjörnarna så småningom att associeras med Theodore Roosevelt, president 1901-09, som hade gjort sig känd såsom björnjägare och gick under smeknamnet "Teddy". 1906 började termen "Teddy bear" användas av amerikanska leksakstillverkare.

I Sverige förekommer ordet "teddybjörn" för första gången år 1915.

VFF 2008-07-14

Veckans Västeråsfrimärke, del 29

Erik XIV lät till sin kröning 1561 inte bara tillverka en ny kungakrona, vilket det har berättats om i en tidigare artikel, utan även det riksäpple, som kan ses avbildat på frimärket nedan. Det ingår i en serie med de svenska riksregalierna från 1971.

Äpplet är liksom kronan av guld och tillverkat av guldsmeden Cornelis ver Weiden, av flamländsk börd men vistades i Stockholm. Dess mått är 16,5 x 11,8 cm och vikten 676 gram. Längs sidorna är det besatt med pärlor.

1568 sändes äpplet till Antwerpen, där den schweiziske guldsmeden Frantz Beijer graverade den globkarta som nu pryder äpplet. Att ett riksäpple har en realistisk kartbild som dekor torde vara något unikt. Sannolikt är detta inslag ett uttryck för kungens renässans-influerade bildning. I hans bibliotek fanns även ett flertal geografiska praktverk. Att dekoren graverades i Antwerpen var nog heller ingen tillfällighet, eftersom det vid denna tid var en av kartografiens mest framstående städer.

Emellertid har Beijer begått ett fatalt misstag. Han har nämligen spegelvänt det norra halvklotets kartbild, medan namnen på kartan är placerade som om den skulle varit rättvänd.

VFF 2008-07-21

Veckans Västeråsfrimärke, del 30

Det isländska frimärket från 1956 här bredvid visar vattenkraftstationen Ljósifoss (Ljósafoss) inom anläggningen Sogsvirkjun vid älven Sog på sydvästra Island.

Sog är den största isländska älven, sett till vattenvolymen. Från Þingvallavatn, Islands största sjö, går dess lopp 21,9 km söderut och bildar sedan tillsammans med Hvítá älven Ölfusá, som fortsätter ytterligare 25 km och mynnar ut i Atlanten. Vattenflödet i Sog är i genomsnitt 110 m³ per sekund, vilket har gjort dess strömmar och vattenfall till väl lämpade platser för elkraftsanläggningar.

Ljósifoss är den äldsta av Sogsvirkjuns tre vattenkraftstationer, som byggdes för att bidra till elförsörjningen av Reykjavik, och stod färdig 1937. Från början hade kraftstationen två turbiner med en sammanlagd kapacitet på 8,8 MW. Dessa tillverkades av Karlstads Mekaniska Werkstad, medan det västeråsbaseade elektrotekniska företaget ASEA levererade generatorerna, som omvandlar rörelseenergin från Sogs strömmande vatten till elektrisk energi. Förutom till Ljósifoss, så har ASEA även framställt generatorerna till de två andra kraftstationerna vid Sog, Írafoss och Steingrímsstöð.

VFF 2008-07-28

Veckans Västeråsfrimärke, del 31

Leif Ahnlund har som konstnär specialiserat sig på motormotiv och är enligt egen utsago ”världens meste motorkonstnär”.

Ahnlund är född 1949 i Småland, men bor numera i Västerås. Sin konstnärliga utbildning fick han på Konsthögskolan 1975-1980. Sedan dess har han utnämnts till årets konstnär 1990 på Rennsportsmuseum i Nürburgring och varit jubileumsmålare på Isle of Man när TT-tävlingen firade 90-årsjubileum 1997. 40 000 personer besökte dessutom hans separatutställning på Manx-museet i huvudstaden Douglas på Isle of Man.

På Frimärkets Dag 2002 utgavs dessa åtta frimärken med motorcykelmotiv (enduro, trial, motocross, speedway och road racing), som Leif Ahnlund har målat förlagorna till. [Här](#) kan den intresserade studera arbetsprocessen litet närmare. Frimärkena föreställer Håkan Carlqvist, Sten Lundin, Anders Eriksson, Ulf Karlsson, Owe Fundin, Tony Rickardsson, Peter Lindén och Varg-Olle Nygren.

VFF 2008-08-04

Veckans Västeråsfrimärke, del 32

Gustav Vasa var den regent som introducerade dalermyntet i Sverige år 1534. Dalern var ett internationellt handelsmynt av silver, som först präglades i Joachimstal i nuvarande Tjeckien. Dessa mynt kallades joachimstaler, vilket snart kom att förkortas till taler/daler.

Det första frimärket till höger visar åtsidan på ett dalermynt präglat 1540 i Västerås, där myntmästaren hette Hans Hansson. Motivet är självklart kungen själv, ståendes med de tre riksregalierna: kronan, svärdet och äpplet. Hans karakteristiska skägg syns här inte till, istället har han en spetsig mustasch. Diametern på detta dalermynt är ca 43 mm och vikten ca 23,6 gram.

Det andra frimärket till vänster visar åtsidan av en senare daler från Gustav Vasas regeringstid, präglad i Svartsjö 1547 av myntmästaren Ulrich van Nurembergh. Motivet är även här kungen, dock lite äldre och med skägg. Svartsjödalen är ungefär lika stor som dalern från Västerås, men har en något lägre silverhalt än de första dalerna. Den väger dock litet mer, ca 29 gram. I bakgrunden på frimärket skymtar ett brev daterat 9/7

1542 från myntskrivare Mårten Jönsson till kungl. sekreteraren Clement Hansson.

VFF 2008-08-11

Veckans Västeråsfrimärke, del 33

En ny generation snabbtåg hade sedan lång tid tillbaka varit under utveckling, då SJ slutligen beställde X2-tåget från ASEA och Kalmar Verkstad (KVAB) 1986.

X2 används ofta som beteckning för hela det snabbtåg, vars varumärke är X2000, men är egentligen littera för enbart själva dragenheten (kan sägas motsvara loket). Drivutrustningen till X2 konstruerades i Västerås, medan övriga delar byggdes i Kalmar.

Sammanlagt har 43 stycken X2-enheter tillverkats. Innan arbetet var färdigt hann ASEA förvandlas till ABB, vars tåg tillverkning från 1996 sedan skedde inom Adtranz.

I första hand är X2-tåget tänkt att trafikera sådana järnvägssträckor, som normalt sett inte är avsedda för snabbtåg, men där behovet av snabba resor ändå är stort. Därför är X2-tågerna den vanligaste tågtypen på stambanorna och de större linjerna. Maxhastigheten ligger på 210 km/h, men den högsta tillåtna hastigheten i normal trafik är begränsad till

200 km/h.

När de två frimärken ovan utgavs 1988, hade X2-tågerna ännu inte börjat användas – det skedde först 1990. Sedan introduceringen har mer än 25 miljoner resor gjorts. Frammärket här bredvid från år 2000 visar ett X2-tåg vid Jönköpings centralstation.

VFF 2008-08-18

Veckans Västeråsfrimärke, del 34

Efter att västeråsgymnasisten Hjalmar Bergman lämnat läroverket år 1900, prövade han på studier i Uppsala, men misslyckades och reste istället till Florens. Så småningom gav han sig in på författarbanan.

1910 fick han så ett mindre genombrott med *Hans nåds testamente*, den första i en rad romaner som utspelar sig i Bergslagen. Den stora succén kom dock med *Markurells i Wadköping* (1919), där miljön till viss del är hämtad från Västerås, vilket har nämnts i en tidigare artikel om Hjalmar Bergman.

Frimärket till höger utgavs tillsammans med ett annat märke, föreställande Bergman själv, för att fira hundraårsminnet av hans födelse 1983. Motivet, en teckning av Nisse Skoog, föreställer skådespelaren Olle Johansson vid Norrköpings stadsteater, som gestaltar Nathan Borck, huvudpersonen i Bergmans sista roman *Clownen Jac*. Den brukar som hans mest personliga verk.

Ursprungligen skrevs *Clownen Jac* som en radioföljetong, och sändes som sådan från september till november 1930. Efteråt reste Hjalmar Bergman, vars hälsotillstånd vid denna tid var ytterst skralt, till Tyskland. Den 1 januari 1931 avled han på ett hotellrum i Berlin.

VFF 2008-08-25

Veckans Västeråsfrimärke, del 35

Akureyri är sedan 1953 den isländska vänorten till Västerås. Vid fjorden Eyjafjörðurs innersta del, omgärdad av höga fjäll, ligger Akureyri, som är norra Islands största stad och landets fjärde största kommun med sina 17 304 invånare. En utsikt över staden erbjuder det isländska frimärket från 1963, som finns avbildat här till vänster.

Redan på 800-talet fanns mindre vikingabosättningar i området kring Akureyri, men själva ortsnamnet nämns inte förrän år 1562. Trots endast ett dussintal invånare gavs

Akureyri stadsrättigheter 1786, men då ingen urbanisering kom igång, framtogs man dem. 1862, då befolkningen var 300 personer, erhöll Akureyri ånyo stadsrättigheter. Staden växte snart ytterligare till följd av de goda hamnmöjligheterna och jordbrukets utveckling i närområdet. Idag är fortfarande hamnen och fiskeindustrin viktiga näringar för Akureyri, liksom förädlingen av jordbruksprodukter.

Vädret i Akureyri är förhållandevis mildt och stadigt och trakten präglas av en rik och frodig växtlighet. Därför kallas Akureyri ibland för "den gröna staden". Till dess sevärdheter hör även en botanisk trädgård, som är den nordligast belägna i världen.

VFF 2008-09-01

Veckans Västeråsfrimärke, del 36

Norrköping är en av tre städer i Sverige som för närvarande har spårvägstrafik. Frimärket till höger utgavs 1995 och visar två spårvagnar i Norrköping år 1905. Trafikeringen av den fyra kilometer långa spårvägslinjen, som slingrade sig genom innerstaden mellan vagnhallen vid nuvarande Östra Promenadens norra ände och Väster Tull, hade inletts i mars året innan.

Anläggningen av spårvägssystemet utfördes av AEG, medan staden anlät ASE i Västerås för att tillverka själva spårvagnarna, som har fått beteckningen NKA littera Mä. Av de tolv spårvagnar som levererades 1903-05 finns endast en vagn bevarad, "Gamla Ettan", som används i veterantrafik på sommaren. Frimärkets två spårvagnar på väg mot ändhållplatsen Väster Tull har numren 2 och 8.

Redan från början var Norrköpings spårvagnar gula, en färg som även återfinns på flera byggnader i staden och därför kallas norrköpingsgult. De ursprungliga spårvagnarna var 7,3 meter långa och hade plats för 16 sittande och 18 stående passagerare. Maxhastigheten var 50 km/h.

1948 och 1951 köpte Norrköping in en ny uppsättning spårvagnar, tjugofem så kallade småstads-mustanger från ASE, och de sista av de gamla vagnarna byttes då ut.

VFF 2008-09-08

Veckans Västeråsfrimärke, del 37

Västerås domkyrka har, som en av två svenska domkyrkor, tilldelats tre stjärnor i turistguiden Guide Michelin/Green Guide. Den höga rankningen beror framför allt på domkyrkans tre högklassiga altarskåp.

Ett av altarskåpen, det i Apostlakapellet (norra skeppet), lär vara tillverkat i Jan Bormans ateljé i Brüssel i början av 1500-talet. På baksidan av dess ena flygeldörr finns en [målning av Heliga Birgitta](#), där hon ses nedtecknande en uppenbarelse. En detalj av denna målning, som troligen är utförd av nederländaren Barent van Orley (1492-1542), användes 1941 som förlaga till två frimärken, utgivna till 550-årsminnet av Birgittas kanonisering 1391.

Birgitta Birgersdotter föddes 1303 och hörde genom sina föräldrar till den ledande politiska kretsen i Sverige vid denna tid. Redan som barn hade hon visioner och dessa uppenbarelser tilltog med åren. 1349 flyttade Birgitta till Rom, där hon bland annat verkade för att påven skulle återvända till Vatikanen. Hon ville också få tillstånd att grunda en ny klosterorden, men först 1370 blev Birgittinorden, som finns än idag, godkänd.

Heliga Birgitta är Sveriges enda helgonförklarade person och numera även ett av skyddshelgonen för Europa.

VFF 2008-09-15

Veckans Västeråsfrimärke, del 38

Det vitryska frimärksblocket nedan utgavs år 2002 för att uppmärksamma de olympiska spelen som tidigare detta år hade hållits i Salt Lake City. I blockets marginal skymtar Tommy Salo, den svenske målvakten.

Tommy Salo föddes 1971 i Surahammar och det var också här han började spela ishockey. 1989 flyttade han emellertid till Västerås för att gå på Ishockeygymnasiet och inledde sin elitseriekarriär i Västerås IK. 1994 ingick han i landslaget i OS i Lillehammer och i finalen mot Kanada gjorde Salo den avgörande straffräddningen, som gav Sverige sitt första OS-guld i ishockey.

Därefter värvades Salo till NHL och laget New York Islanders. Senare spelade han också för Edmonton Oilers och Colorado Avalanche, innan han 2004 återvände till Sverige, där han avslutade sin hockeykarriär i Frölunda.

Sveriges kvartsfinalmatch i OS 2002, som motivet på blocket är hämtat ifrån, är ihågkommen som Tre Kronors största fiasko. Sverige var en av de stora guldfavoriterna, men förlorade med 4-3 mot Vitryssland

efter att Salo släppt in en ytterst märklig "fladderpuck" från mittplanen. Trots denna fatala fadäs är Tommy Salo sammantaget en av de bästa svenska målvakterna genom tiderna.

VFF 2008-10-13

Veckans Västeråsfrimärke, del 39

Den 24 januari i år gav Posten ut två frimärken för att fira 300-årsjubileet av Olof von Dalins födelse.

Skalden och skriftställaren Olof von Dalin (1708-1763), före adlandet Dahlin, föddes i Halland men flyttade i ungdomen till Stockholm, där han anträdde en ämbetsmannakarriär. Samtidigt lyckades han 1732-34 publicera den banbrytande veckotidskriften "Then Swänska Argus". Frammärket till vänster avbildar det allra första numrets illustrerade titelblad.

1740 skrev Dalin "Sagan om hästen", en politisk satir över Sveriges och dess kungars historia. Anfanget, den ornamenterade begynnelsebokstaven, till "Sagan om hästen" är motivet för det andra frimärket som utgavs i år.

Under 1740-talet blev Olof von Dalin mycket god vän med den grevliga familjen Piper, innehavare av slottet Ängsö utanför Västerås. Dalin tycks verkligen ha trivts som gäst på detta gods, han bodde där under långa tider och han besjunger Ängsös lantliga och bekymmerfria idyll i ett flertal smådikter. Mest känd är nog "Ängsövisan", skriven 1746, där Dalin använder sig den gamla medeltidsballadens form. Dess omkväde lyder: "... men Ängsön har tusende nöjen!"

Vistelserna på Ängsön upphörde vid 1750-talets mitt, då familjen Piper flyttade till Skåne.

VFF 2008-10-20

Veckans Västeråsfrimärke, del 40

En av de tekniska innovationer som avbildas i frimärksserien "Made in Sweden" från 1984, är den första modellen, IRB 6, av ASEA:s karakteristiskt orange industrirobot.

Det var på uppdrag av ASEA:s dåvarande VD Curt Nicolin, som IRB 6 började utvecklas 1972. Redan året därpå kunde den visas upp för första gången. Tillverkningen, som skedde i Västerås, startade 1975, men det första exemplaret hade redan 1974 köpts av Magnussons i Genarp. Detta exemplar skänktes vid ASEA:s 100-årsjubileum 1983 till Tekniska Museet, där det nu finns till allmän beskådan.

IRB 6 var världens första helt eldrivna och mikroprocessorsstyrda robot. Den var tänkt att kunna användas inom en mängd områden, t.ex. materialhantering, packning/förflyttning, polering, svetsning och gradning. Roboten på frimärksbilden är delvis utrustad för ljusbågssvetsning. Mellan 1975 och 1992 såldes 1 900 exemplar av IRB 6.

Så småningom har nya modeller kommit i IRB-serien. Sammanlagt har 140 000 industrirobotar tillverkats av ASEA, senare ABB Robotics, i Västerås. Många robotar används inom biltillverkningen, men även de svenska postterminalerna nyttjar dem för lastning.

VFF 2008-10-27

Veckans Västeråsfrimärke, del 41

Rock'n roll-legenden Little Gerhard slog igenom 1958 - ett decennium senare frambringade Västerås ännu en banbrytande rockartist: Pugh Rogefeldt. Med debutskivan *Ja, då ä då* från 1969 fick han sitt genombrott och blev samtidigt den förste att sjunga rockmusik på svenska. Hans musikaliska insatser uppmärksammades år 2004 av Posten med ett frimärke, som tillsammans med sju andra utgavs för att fira rockens 50-årsjubileum.

Pugh Rogefeldt, vars egentliga förnamn är Torbjörn, föddes 1947 i Västerås, där kom han att växa upp på Stora gatan 51 och gå i skola på Skepparbacken. Så småningom blev han musikaliskt intresserad och började skriva egna låtar. Skivbolaget Metronome nappade på det demoband han skickat in och erbjöd ett skivkontrakt. Artistnamnet 'Pugh' myntades av

producenten Anders Burman.

Bland Pugh Rogefeldts mest kända låtar återfinns ”Här kommer natten”, ”Små lätta moln” och ”Dinga Linga Lena”. Under sin snart fyrtyoåriga karriär har han gett ut sexton skivor som soloartist. I början av 90-talet ingick han även i det framgångsrika bandet Grymlings.

Numera är Pugh Rogefeldt bosatt på Gotland.

VFF 2008-11-17

Veckans Västeråsfrimärke, del 42

För att fira att Nordiska Museet fyllde 100 år gavs en serie med fem frimärken graverade av Czeslaw Slania ut 1973. Motiven föreställer olika aktiviteter med lantbruksanknytning. De fotografiska förlagorna till två av märkena har Nils P. Blix (1937-), tidigare Västerås men numera boende i Hallstahammar, som upphovsman.

Det översta frimärket härintill visar Olga (1887-1980) och Helmer Mälman (1891-1974) i Lindesberg, som är i full färd med att sätta potatis. Det nedre avbildar oxplöjaren Arne Johansson i Västergötland.

På Skantzen i Hallstahammar tilldelades Nils P. Blix den 9 december 2007 Hallstahammar kommuns kulturstipendium, ”för hans stora engagemang när det gäller att dokumentera Hallstahammars natur- och kulturliv i bild, film och ljud”.

VFF 2009-02-09

Veckans Västeråsfrimärke, del 43

Riksspiran hör till ett av de mest förnämligaste arbetena bland Erik XIV:s regalier och utgör motiv för det sista frimärket i serien med Sveriges riksregalier, som här ska presenteras.

Liksom äpplet och kronan, som det tidigare har berättats om, tillverkades spiran till kröningen av Erik XIV i Uppsala år 1561. Arbetet med den 80,9 cm långa och 1417 gram tunga spiran utfördes av guldsmeden Hans Heidenrik i Stockholm, som tidigare varit i Gustav Vasas tjänst.

Redan 1568, inför sitt bröllop med Karin Månsdotter, lät kungen byta ut och sätta dit en del nya ädelstenar och pärlor i spiran. Kring krönets fyrkantiga stomme sitter numera fyra stora och fyra små kartuscher med bland annat diamanter och rubiner. Antiloper springande ur ymnighetshorn pryder sidorna. Ursprungligen hade spiran även en blå safir överst, men den försvann vid Gustav IV Adolfs dop 1778 och ersattes senare av den nuvarande blå toppgloben med kors.

I Skattkammaren på Stockholms slott finns riksspiran att beskådas tillsammans med de andra riksregalierna, de främsta symbolerna för landet och monarken.

VFF 2009-03-02

Veckans Västeråsfrimärke, del 44

När det svenska lantmäteriet 1978 fyllde 350 år ville man hedra detta med en frimärksutgåva. Valet av motiv föll på en rikt utsmyckad kompassros med en ornamenterad norrpil - det hände nämligen ofta att lantmätarna prydde sina kartor med dekorativa detaljer.

Frimärkets kompassros är hämtad från en karta som lantmätaren Anders Magnus Steinwall (1740-92) år 1769 upprättade över Frändesta bys ägor i Dingtuna, ca 9 km sydväst om Västerås. Bynamnet Frändesta är känt från 1371, då det omnämns som ”ffrændistha liggjande i dyngethurca sokn”, i ett brev utfärdat av kung Albrekt av Mecklenburg.

Kompassrosen är smyckad med slingrande växter och blommor, och i dess mitt har Steinwall tecknat ett ansikte i profil. Sannolikt ska det föreställa ett porträtt av kung Adolf Fredrik, som styrde Sverige 1751-71. Norrpilen består bland annat av två narrar och en kungakrona högst upp i toppen. De vackra färgerna från originalkartan har på det enfärg-ade frimärket tyvärr helt förlorats.

Mönstret i frimärkets bakgrund är tänkt att efterlikna den textur som handtillverkat papper får, då pappersmassan samlas upp på en vira, en silduk av metall. På originalkartan är detta mönster inte alls framträdande.

VFF 2009-03-11

Veckans Västeråsfrimärke, del 45

Här intill kan ett av frimärkena i den tredelade serien "Vårt 1900-tal", som utgavs inför millennieskiftet, beskådas. Motivet för detta märke från 1999 är svenska uppfinningar och Västeråsföretaget ASEA, som har gjort stora framsteg inom elkraftöverföringens område, representeras av en högspänningsledning som avbildas i bakgrunden.

Men med det så kallade trefasssystemet, som bland annat utvecklades omkring 1890 av ASEA:s senare chefsingengör Jonas Wenström, fick man till slut en lösning. Genom det så kallade trefasssystemet kunde man med hjälp av transformatorer höja spänningen på generatorers trefas växelström och sedan leda den via kraftledningar.

Trefasssystemet gav dock ändå vissa energiförluster. På 1950-talet utvecklade ASEA därför en teknik för att omvandla växelström till högspänd likström (HVDC) medelst en likriktare och en transformator. På så sätt kunde man överföra elkraft över långa avstånd med lägre effektförlust. Högspänd likström kunde även ledas i undervattenskablar, vilket inte varit möjligt tidigare. Den första tillämpningen av tekniken skedde 1954 då Gotland anslöts till fastlandets stamlinjenät.

Den högspända likströmmen blev en stor framgång för ASEA och tekniken används fortfarande, även om den har utvecklats.

VFF 2009-03-16

Veckans Västeråsfrimärke, del 46

I Sveriges första och numera största leksaksmuseum, inrymt i stormaktsslottet Tidö en dryg mil sydväst om Västerås, finns omfattande samlingar av äldre leksaker. Tidigare har det i denna artikelserie berättats om två av museets leksaker, ett ekipage med vattentunna samt kung Carl XVI Gustafs nallebjörn, som blivit motiv för frimärken. Här ska nu ett tredje märke ur samma serie från 1978 presenteras.

Pariserhjulet som avbildas på frimärket till vänster är tillverkat av delar ur en Meccano-byggsats. För dem som är födda på 1940-talet är nog Meccanos modellkonstruktionskit, bestående av olika metalldelar, plattor, hjul och skruvar i karakteristisk grön och röd färg, mycket välbekanta.

Meccano – eller Mekano, som vi här har försvenskat det till – uppfanns 1901 av engelsmannen Frank Hornby och hade sin storhetstid på 1930- och 1950-talet. Ursprungligen var namnet på leksaken Mechanics Made Easy, men så småningom uppkom benämningen "Meccano", som Hornby 1907 registrerade som ett varumärke. År 1908 grundade han företaget Meccano Ltd., som skulle komma att tillverka byggsatserna ända fram till 1980. Numera sker tillverkningen i Frankrike och Kina.

VFF 2009-03-23

Veckans Västeråsfrimärke, del 47

Ett häfte med skidsportfrimärken utkom i januari 1974, lagom till Världsmästerskapet i skidor, som skulle äga rum i Falun. Förlagorna till backhoppnings- och stafettfrimärket är två fotografier tagna av pressfotografen Björn Larsson Ask under vinterolympiaden i Grenoble i Frankrike sex år tidigare.

Björn Larsson Ask (1940-) är född och uppvuxen i Västerås. Efter läroverket och en kortare tid på sjön inledde han 1957 sin karriär som fotograf på Vestmanlands Läns Tidning. 1962 flyttade han till Stockholm, där han kom att arbeta åt Åhlén & Åkerlunds förlags bildbyrå Kamerabild - och det är på deras uppdrag som de två foto-

grafierna har tillkommit.

Det första frimärket föreställer backhopparen Kjell Sjöberg (1937-) från Örnsköldsvik i full aktion, och återges här till höger tillsammans med ett inskannat tidningsklipp med den fotografiska förlagan. Sjöberg blev vid OS 1964 i Innsbruck 5:a i den stora backen och två år senare erövrade han en bronsmedalj vid VM i Oslo, även denna gång i stora backen. Resultatet i Grenoble var däremot sämre, till följd av sjukdom och skador kom han först på 53:e plats. Vid VM 1974 deltog han inte.

Till Björn Larsson Ask och stafettfrimärket återkommer vi i en senare artikel.

VFF 2009-03-30

Veckans Västeråsfrimärke, del 48

Poeten Erik Axel Karlfeldt, som i sin ungdom studerade i Västerås, publicerade 1901 diktsamlingen *Fridolins lustgård och Dalmålningar på rim*. Såsom titeln antyder, ingår ett flertal dikter, som Karlfeldt inspirerats till av sitt hemlandskaps speciella måleri. Däribland finns "Elie himmelsfärd", som först trycktes i den litterära kalendern *Nornan* 1899.

Elia är en av Gamla Testamentets profeter och i Andra Kungaboken 2:11 berättas om hur Elia slutade sitt liv på ett mycket märkligt sätt: en brinnande vagn med hästar av eld kom plötsligt ner från skyn och förde honom med sig upp till himlen i en stormvind. Inom det folkliga väggmåleri, som uppstod i Dalarna i slutet av 1700-talet, var Elie himmelsfärd ett

populärt motiv.

I sina "dalmålningar på rim" försöker Karlfeldt med underfundig humor återge originalens blandning av det bibliska och Dalarnas allmogekultur. På de två frimärkena ovan, som utgavs 1964 för att fira 100-årsminnet av Karlfeldts födelse, avbildas profeten Elia som en dalabonde i gravölshatt med häst och vagn. I bakgrunden syns Leksands kyrktorn. Frimärksmotivet tecknades av Jerk Werkmäster, som tidigare hade gjort träsnittsillustrationer till Karlfeldts dikter.

VFF 2009-04-06

Veckans Västeråsfrimärke, del 49

I Norge fanns i slutet av 1960-talet ett behov av nya starka lok för att transportera järnmalm på Ofotbanen (den norska sträckan av Malmbanan mellan Narvik och Luleå). Det statliga järnvägsbolaget NSB vände sig därför med en beställning till Västerås företaget ASEA, som vid denna tid hade konstruerat ett kraftigare ellok för export till ett flertal länder. En serie på sex norska lok med beteckningen El 15 och målade i grönt och gult kom så att byggas 1967.

På frimärket här till höger, som ingår i ett block med sex frimärken utgivet år 2000 av den västafrikanska republiken Gabon, avbildas ett av El 15-loken. Observera dock att beteckningen felskrivits som "E115".

De dragkraftiga El-loken, som ofta användes i par, var i drift hos NSB fram till 1996, då gruvföretaget LKAB övertog malmtågstrafiken på Malmbanan. De hamnade då hos LKAB:s norska transportföretag Malmtrafik AS (MTAS) och några av lokerna målades om i en blå färgsättning. 2004 sålde MTAS lokerna vidare till det nystartade godsbolaget Hector Rail, som nu använder dem för att dra godståg i Sverige och Norge.

VFF 2009-04-13

Veckans Västeråsfrimärke, del 50

Greven, arkitekten och ämbetsmannen Erik Jönsson Dahlbergh, kanske mest känd för arbetet med det storslagna planschverket *Suecia antiqua et hodierna*, med koppargravyrer över stormaktstidens Sverige, föddes visserligen i Stockholm år 1625. Sina första levnadsår tillbringade han emellertid i sydöstra hörnet

av nuvarande Västerås kommun, där hans far ägde skattehemmanet Hanvad, som låg i en skogig bygd intill Sagån.

När Erik var fyra år avled fadern, landsbokhållaren Jöns Eriksson, plötsligt. Av modern sändes han sedermera till Västerås för att där börja i stadens ”pedagogium”, en lägre skola inhyst i domkapitelhuset. Vistelsen blev dock inte lång, år 1631 lämnade han Västerås och fortsatte därefter sina studier i bland annat Söderköping och Hamburg.

Med tiden avancerade Erik till höga poster inom militären och statsförvaltningen, och han adlades 1660 med namnet Dahlbergh. Trots sitt omfattande arbete med *Suecia antiqua* fick han dock aldrig se det slutfört, han avled 1703 och verket färdigställdes inte förrän på

1720-talet.

Förlagan till Erik Dahlberghs porträtt på frimärket ovan är en teckning av Johan Henric Strömer. Märket avbildar också ett brev från 1684 till Sten Bielke, president i Statskontoret.

VFF 2009-04-20

Veckans Västeråsfrimärke, del 51

I Gripsholms slotts omfattande porträttsamling finns bland annat den oljemålning av Gustav Vasa i helfigur, som pryder frimärket här intill. Tidigare har man trott att porträttet härrör från tiden omkring 1557-58 och attributerat det till Willem Boy. Men på senare tid har konsthistoriker på goda grunder hävdat att det rör sig om en betydligt senare målning av en okänd mästare.

Gustav Vasa har, såsom framkommer i ett flertal tidigare artiklar, starka band till Västerås. Efter att han 1522 erövat Västerås slott, som varit belägrat sedan ”Slaget om Västerås” året innan, gjordes det till kungligt residens. På slottet kom Gustav och hans familj sedan att vistas rätt ofta, särskilt under 1550-talet. Här firade kungen även jul åren 1550, 1556 och 1558.

I Västerås höll Gustav Vasa även två historiskt mycket betydelsefulla riksmöten. Reformationsriksdagen, även kallad Västerås recess, år 1527 hölls dels på slottet, dels i konventsalen i det dåvarande dominikanerklostret, där Stadshuset idag ligger. Det var vid denna riksdag som det första och avgörande steget togs mot en separation från påvedömet, vilket senare kom att utmynna i en övergång till protestantismen.

Till den viktiga överenskommelse om Sveriges succession, som beslutades vid Västerås riksdag 1544, skall vi återkomma i en senare artikel.

VFF 2009-04-27

Veckans Västeråsfrimärke, del 52

I en tidigare artikel har pressfotografen Björn Larsson Ask från Västerås och ett backhoppningsfrimärke, som en av hans bilder varit förlaga till, presenterats. Larsson Ask är upphovsman till ytterligare ett frimärke ur samma häfte, vilket tillsammans med den fotografiska förlagan (© Björn Larsson Ask/Bonnier

Tidskrifter) kan beskådas nedan.

Frimärket i fråga avbildar växlingen inför slutsträckan mellan Gunnar Larsson (1944-) och Assar Björklund (1935-) i skidstafetten 4 x 10 km vid OS i Grenoble 1964, där Sverige tog silver

efter Norge. Zlatko Jakus, gravören, har troget följt den fotografiska förlagan, men uteslutit vissa detaljer vilka varit oväsentliga i sammanhanget, exempelvis funktionären och målstolpen.

I stafetten vid Skid-VM i Falun 1974, som häftet med skidsportfrimärkena utgavs till, gick det dock mindre bra - Sverige diskvalificerades efter ett otillåtet antal skidbyten.

Avslutningsvis några ord om Björn Larsson Ask: Efter flytten till huvudstaden 1962 har han bland annat arbetat med den legendariska bildtidningen SE och haft fotouppdrag över hela världen. Från 1989 och fram till 2007, då han gick i pension, var han pressfotograf på Svenska Dagbladet. Numera är han bosatt i Thailand.

VFF 2009-05-04

Veckans Västeråsfrimärke, del 53

Bland de åtta modeskapare vars kreationer fick representera "Svenskt mode", som var temat för frimärksutgåvan till 2007 års Frimärkets Dag, finns västeråsfödde Lars Wallin. Den glamorösa röda klänning som han skapat, har på frimärket här bredvid tolkats av illustratören Stina Wirsén.

Den välkände haute couture-designern Lars Wallin föddes i Västerås 1965 och växte upp i Hökåsen. Efter högstadiet i Tillbergaskolan och gymnasiestudier vid den ekonomiska linjen på Carlforsska skolan, antogs Lars 1987 vid Beckmans designutbildning. Under denna tid arbetade han även som dekoratör på Åhléns City och vid Länsteatern i Västerås. 1990 utexaminerades han från Beckmans och öppnade då en egen studio.

Med åren har Lars Wallin utan tvekan blivit en av Sveriges absolut främsta kläddesigner och han har förärats många prestigefulla uppdrag. Förutom kända artister och Hollywoodstjärnor, så har även kronprinsessan Victoria burit hans klänningar vid Nobelfesten och flera andra högtidliga tillfällen. Det är mycket troligt att han anlitas för att designa Victorias bröllopsklänning till nästa sommar.

För några år sedan började Lars även rita på en herrkollektion. I varje fall tidigare har hans kostymer kunnat beskådas i skyltfönstret till Mäster Arnes Dam & Herr Skrädderi i Uppsala.

VFF 2009-05-18

Veckans Västeråsfrimärke, del 54

För den följande artikeln har vi Malaysia-kännaren Lennart Weirell att tacka!

I april 1988 gav postverket i Malaysia ut två frimärken, 20c och \$1, med anledning av invigningen av Sultan Ismail Power Station i Paka, Dungun i södra Terengganu på Malaysias östkust i ett område med många olje- och gasindustrier. Arbetet med kraftstationen hade påbörjats tre år tidigare och Västeråsföretaget ASEA byggde de två utomhusställverken på 275 respektive 132 kV, som kan ses på märket med den lägre valören till vänster. Märket visar en översikt av hela området, medan endollarmärket till höger enbart visar

själva kraftstationen.

Sultan Ismail Power Station ägs av TNB (Tenaga Nasional Berhad) och är Malaysias största kraftstation med en effekt av 1136 MW. Anläggningen är ett så kallat kombikraftverk, där gas- och ångturbiner, i huvudsak drivna av naturgas, kombineras för effektivare elproduktion. De tre block med vardera 300 MW, som kraftverket omfattar, består i sin tur av två 100 MW gasturbiner och en 100 MW ångturbin. Det är därmed den största anläggningen i sitt slag i ASEAN-regionen.

VFF 2009-09-28

Veckans Västeråsfrimärke, del 55

Med anledning av 200-årsminnet av hans födelse hedrades den framstående psalmdiktaren och ärkebiskopen Johan Olof Wallin 1979 med en frimärksutgåva.

J.O. Wallin föddes 1779 i Stora Tuna i Dalarna. Efter trivialskolan i Falun fick han möjlighet att börja studera vid gymnasiet i Västerås. 1796 skrevs han in i andra klassen och gjorde sig genast känd för sin stora begåvning. Wallin lämnade gymnasiet och Västerås 1799, men återkom 1806 för att prästvigas.

Frimärket, här till höger, föreställer ett porträtt av Wallin, till vilket en konturetsning från 1823 av L.H. Roos af Hjelmsäter har varit förlaga. Bakgrunden visar en psalmnummertavla i Solna kyrka, där Wallin var kyrkoherde 1809-12. Psalmerna som tavlan hänvisar till är tre av Wallins egna: "Befall i Herrens händer", "Vaka själ, och bed" och "Var är den Vän, som överallt jag söker". De ingår i *1819 års psalmbok*, där över hälften av psalmerna var skrivna eller omarbetade av Wallin. Psalmnumren på tavlan är hämtade ur *1937 års psalmbok*, som var den aktuella 1979.

1818 tillträdde J.O. Wallin tjänsten som domprost i Västerås. Tiden i staden verkar dock inte ha varit särskilt lycklig och han lämnade sitt ämbete redan 1821. När han senare avled 1839 hade han varit ärkebiskop i två år.

VFF 2009-10-05

Veckans Västeråsfrimärke, del 56

Vid riksmötet i Västerås 1544 kom en arvförening om tronföljden till stånd, som innebar att arvkungadömet infördes i Sverige. Motivet på de två frimärkena nedan visar kung Gustav Vasa och till vänster om honom står hans äldste son Erik, 8 år, som efter faderns död 1560 i enlighet med den nya successionsordningen besteg tronen som Erik XIV.

Frimärkena ifråga utgavs 1941 till 400-årsminnet av den första kompletta bibelöversättningen på svenska, som publicerades 1541. Förlagan till frimärkena är en freskomålning av Johan Gustaf Sandberg (1782-1854) och kan beskådas i Vasakoret i Uppsala domkyrka. Motivet föreställer alltså kungen som mottar den nya bibeln, vars titel är *Biblia / Thet är / All then Helgha Scriff / på Swensko*.

Tre centrala gestalter i den svenska reformationen ledde översättningsarbetet. Längst till vänster står Laurentius Andreæ (c:a 1470-1552) och till höger bröderna Olaus (1493-1552) och Laurentius Petri (1499-1573). Det var främst utifrån Luthers tyska bibel från 1534 som den svenska bibeln översattes. Likväl kom översättningen att få stor betydelse för svenska skriftspråkets utveckling. En mer enhetlig stavning etablerades och de nymodiga bokstäverna å, ä och ö fick en allmännare spridning.

VFF 2009-10-12

Veckans Västeråsfrimärke, del 57a

Under jullovet 1885/86 vistades den fjortonårige Seth Georg Wilhelm Backman hemma hos sin mormor Christina Erica Forsström (1827-1904) på gården Väster Munga i Romfartuna, 14 km norr om Västerås. Av mormodern hade han fått tillåtelse att från de gamla brev hon hade kvar efter sin avlidne man, godsägaren Per Wilhelm Sillén (1809-74), ta de frimärken han ville ha. Bland de märken han i början av januari 1886 tog med sig hem, fanns det som långt senare skulle komma att bli världens dyraste: den gula tre skilling banco. Här intill avbildas det på ett frimärke i serien "Berömda frimärken" från 1992.

Georg Backman var född 1871 och uppväxt på gården Åbylund i Romfartuna. Till sammans med sin mor, Olivia Christina Sillén (1849-1930), flyttade han i augusti 1883 till Stockholm, för att där börja i läroverket vid Norra Latin. Fadern, Seth Alfred Backman (1843-79), hade avlidit ett par år tidigare, liksom Georgs två yngre syskon.

Alldeles i närheten av Norra Latin hade frimärkshandlaren Heinrich Lichtenstein sitt kontor. Den unge Backman hade sett annonser om att han betalade upp till sju kronor (vilket var mycket pengar vid denna tid) för de allra sällsyntaste märkena. Han gick dit och visade upp de frimärken han hade hittat hos sin mormor. Treskillningens färg förbryllade Lichtenstein oerhört – den skulle ju vara grön, inte gul! Efter mycket tvekan gav han dock till sist sju kronor för märket. Georgs lycka var gjord och han firade försäljningen med sockerdricka och äppelmunkar på ett konditori.

Fortsättning följer i del 57b.

VFF 2009-10-19

Veckans Västeråsfrimärke, del 57b

Det världsberömda gula färgfeltrycket av tre skilling banco, vars enda kända exemplar upphittades av Georg Backman från Romfartuna, är poststämplat den 13 juli 1857 i Nya Kopparberget (idag Kopparberg). Det tros ha använts som porto på ett tyngre brev, dubbelt inrikesporto var nämligen 8 skilling banco och detta frimärke var gult till färgen. En trolig teori är att en av 8-skillingklichéerna under

tryckningen av misstag bytts ut mot en 3-skillingkliché, och att märket på så vis blev gult istället för grönt.

Brevet med den gula treskillingen sändes av apotekaren och botanikern Olof Leopold Sillén (1813-94) från Gävle, som tillfälligt var i Kopparberg för att samla mossor, till sin äldre bror, godsägaren Per Wilhelm Sillén, Georg Backmans morfar.

Efter att frimärkshandlaren Lichtenstein förvärvat treskillingen för sju kronor, har det unika märket kommit att byta ägare många gånger. Bland annat har det tillhört storsamlaren Philipp von Ferrary, den rumänske kungen och ett antal andra prominenta personer. När frimärket senast såldes i Köpenhamn 1998 hamnade slutsumman enligt uppgift på 15 miljoner kronor!

Hur gick det då för Georg Backman? Efter sin mogenhetsexamen i Stockholm 1892 flyttade han tillsammans med modern tillbaka till Romfartuna. Han valde där den militära yrkesbanan vid Västmanlands regemente; först som volontär, men avancerade sedan 1894 till underlöjtnant och 1896 till löjtnant. Strax innan nyåret 1898 lämnade han hemorten för att utbilda sig vid Krigshögskolan i Marieberg. Han slutade sin karriär som överstelöjtnant. Någon frimärkssamlare blev Georg Backman själv aldrig. Han avled i Borås 1947, men ligger begravd på kyrkogården i Romfartuna.

VFF 2009-10-28

Veckans Västeråsfrimärke, del 58

Stockholms tunnelbana består av tre linjenät med en sammanlagd spårlängd på drygt 105 km. Den äldsta sträckan är från 1950. I september 1966 togs det första spadtaget till det som 1975 invigdes som Blå linjen, vilken går i nordväst-sydostlig riktning, ursprungligen mellan Hjulsta och T-Centralen. Denna linje innefattar 14 stationer och fick nummer 10. Inledningsvis trafikerades den av tunnelbanevagnar av typen C8, som ASEA/Hägglund 1974-75 levererade till Storstockholms Lokaltrafik (SL). Verkstadsföretaget Hägglund & Söner från Örnsköldsvik hade 1972 köpts upp av västeråskoncernen ASEA.

C8-vagnarna tillverkades i 44 exemplar och hade blå färgsättning. Ett tunnelbanetag med denna vagnstyp, eller möjligtvis den nyare C9, på Fridhemsplans station på väg till T-Centralen kan beskådas på frimärket här intill. Frimärket utgavs i serien *Lokaltrafiken 100 år* i oktober 1977, ungefär tre veckor innan Blå linjen förlängdes från T-Centralen till Kungsträdgården. Tidigare samma år hade även delsträckan Akalla-Hallonbergen blivit färdig och därmed tillkom den nya linjen 11.

Uppgifterna är oklara, men C8-vagnarna verkar numera ha tagits ur bruk. Hälften av vagnarna fick 1993-95 ändrade förarhytter och fyra vagnar blev 2000 ombyggda till C10 och C11 för Saltsjöbanan.

VFF 2009-11-02

Veckans Västeråsfrimärke, del 59

Tidö slott är beläget drygt en mil sydväst om Västerås på det som numera är en halvö. Dess äldsta byggnad kallas Oldenburg och uppfördes under sent 1400-tal. Detta var ännu huvudbyggnaden när den välkände ämbetsmannen Axel Oxenstierna sommaren 1608 sammanvigdes med Anna Bååt på Tidö. Genom arvsfiktet efter svärmodern två år senare kom han i besittning av egendomen.

Vid 20 års ålder började Axel Oxenstierna, född 1583, sin karriär som kammarjunkare, men avancerade så småningom inom statsförvaltningen och utnämndes 1612 till rikskansler. Tidö kom att bli hans fristad från ämbetets göromål i Stockholm och han tog ofta sin tillflykt dit för att få vila ut. Slottets läge precis intill Mälaren möjliggjorde också direkt båtförbindelse med huvudstaden.

På 1620-talet inleddes uppförandet av den nya Tidö slott, ett bygge som pågick i nästan två årtionden. Inledningsvis verkar det inte ha funnits någon arkitekt, men Oxenstierna anlät senare Simon de la Vallée och Nicodemus Tessin d.ä. Tidö tillhör ett av de bäst bibehållna 1600-talsslotten i landet.

Under en vistelse i Frankrike 1635 tecknades Oxenstiernas porträtt i krita av Daniel Dumonstier (1574-1646). Teckningen är förlaga till det frimärke ovan som utgavs 1936 med anledning av Postverkets 300-årsjubileum. Axel Oxenstierna avled 1654.

VFF 2009-11-09

Veckans Västeråsfrimärke, del 60

På Stallhagen i Västerås ligger den praktfulla *Villa Asea*, som efter ritningar av arkitekten Erik Hahr uppfördes 1907-08 som direktörsbostad åt J. Sigfrid Edström, ASEA:s dåvarande VD.

Sigfrid Edström, född på Orust 1870, rekryterades 1903 från Göteborgs spårvägar till Västerås och ASEA. Därmed inleddes en lång och viktig epok i företagets historia: Edström var verkställande direktör fram till 1933 och därefter styrelseordförande 1934-49.

Vid sidan av sitt arbete hade Sigfrid Edström ett stort idrottsligt engagemang. Som ung tävlade han i bland annat löpning och 1891 satte han skandinaviskt rekord på den ovanliga distansen 150 meter med tiden 16,4 sekunder. Han var en av stiftarna av Riksidrottsförbundet 1903, liksom av Internationella friidrottsförbundet (IAAF), där han var ordförande 1913-46. Från 1920 var Edström dessutom ledamot i Internationella Olympiska Kommittén (IOK) och mellan 1946-52 dess president, efter att han sedan 1942 varit tillförordnad på posten.

San Marino utgav 1959 en frimärksserie föreställande sex personer ur den olympiska rörelsens historia, däribland märket ovan med Sigfrid Edström. Lustigt nog liknar San Marinos statsvapen, med tre plym-prydda torn på tre kullar, Västmanlands landskapsvapen och dess brinnande treberg.

J. Sigfrid Edström avled 1964 och ligger begravd på Hovdestalunds kyrkogård i Västerås.

VFF 2009-11-16

Veckans Västeråsfrimärke, del 61

Att avbilda levande personer, annat än kungligheter, på frimärken var länge kontroversiellt. Vad gäller kvinnor, så skedde det först i och med frimärksserien "Idrottsflickor" från 1972. Bland de idrottande "flickorna" finns gymnasten Marie Lundqvist, som på märket här till vänster ses svinga sig i barren.

Marie Lundqvist, numera gift Björk, föddes i Västerås 1947 och var vid frimärksutgivningen nyss fyllda 25 år. Senare samma år deltog hon som enda svenska gymnast vid OS i München. Detta var hennes tredje OS och i mångkampen slutade hon på 69:e plats. Hennes främsta OS-merit är annars åttondeplatsen i laggymnastik 1964 i Tokyo. Vid samma olympiad blev Marie 39:a i den individuella mångkampen, med fristående som bästa gren, och därmed högst placerade svenska. Därutöver har hon även en elfteplats från EM.

På hemmaplan tävlade Marie för Västerås Gymnastikförening. Efter att ha vunnit junior-SM mottog hon vid skolavslutningen 1966 på Fryxellska skolan, där Marie var elev 1960-68, SVD:s gulfackla för bästa idrottsprestation bland landets skolflickor. Sitt första SM-guld i gymnastik vann hon 1967 och för denna prestation tilldelades hon VLT-priset i form av ett guldur.

Efter sin idrottskarriär har Marie arbetat som gymnastikdirektör vid bland annat Carlforsska gymnasiet och hon är, enligt uppgift, ännu verksam som lärare i Västerås.

VFF 2009-11-23